

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ เป็นการศึกษาบทบาทการบริการวิชาการแก่สังคมของอาจารย์วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ที่อาจารย์ของวิทยาลัยสงฆ์ฯ มีภาระหน้าที่ในการบริการวิชาการด้านการสร้างแหล่งเรียนรู้ บทบาทด้านแนะแนวอาชีพ บทบาทด้านกิจกรรมทางศาสนาเชิงวิชาการ และบทบาทด้านแนะแนวตามเศรษฐกิจพอเพียง มีเนื้อหาที่รวมไปถึงบริการธรรมะแก่สังคมลักษณะต่าง ๆ มีการปาฐกถาธรรมทางวิทยุ อบรมศีลธรรมแก่เยาวชนในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัยด้วยหลักสูตรอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซ้อมโนธรรมสำนึก (Conscience) รวมถึงการบริการวิชาการลักษณะอื่น ๆ อาทิ จัดหลักสูตรการเขียนบทความ เทคนิคการแต่งคำราทางวิชาเผยแผ่ทางหนังสือพิมพ์ และวารสารด้วย

บทบาทการบริการวิชาการแก่สังคมของอาจารย์ที่ปฏิบัติจริง กับที่สังคมคาดหวังนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากพันธกิจของมหาวิทยาลัยมากำหนดให้เป็นภาระงานของอาจารย์ โดยแบ่งสาระสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- 2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการให้บริการ
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
- 2.5 หลักธรรมของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม
- 2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิด

2.1 เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีดังนี้

การสถาปนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถาปนาขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร สถาบันแห่งนี้ได้เปลี่ยนจากมหาธาตุวิทยาลัยเป็นมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2432 ต่อมา

เมื่อ ปี 2540 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีพระราชบัญญัติรับรองสถานะเป็นมหาวิทยาลัย จึงมีคำนำหน้าว่ามหาวิทยาลัย

การพัฒนาการของมหาวิทยาลัย¹

ตามมติของมหาเถรสมาคมประกาศลงวันที่ 9 มกราคม 2490 ณ มีมติให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เปิดดำเนินการศึกษาในรูปแบบของมหาวิทยาลัย โดยระยะแรกได้เปิดดำเนินการในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา ตามลำดับ ดังนี้

พ.ศ. 2490 เปิดสอนคณะพุทธศาสตร์

พ.ศ. 2505 เปิดสอนคณะครุศาสตร์

พ.ศ. 2506 เปิดสอนหลักสูตรแผนกอบรมครูศาสนศึกษา ระดับประกาศนียบัตร

พ.ศ. 2512 เปิดสอนวิทยาลัยครูศาสนศึกษา และปรับเปลี่ยนเป็น 200 หน่วยกิต

พ.ศ. 2516 เปิดสอนคณะเอเชียอาคเนย์

พ.ศ. 2516 เปิดสอนคณะมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์

พ.ศ. 2526 เปิดสอนคณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นวิทยาเขตจำนวน 10 แห่ง ในจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

1. พ.ศ. 2521 ตั้งวิทยาเขตหนองคาย จังหวัดหนองคาย
2. พ.ศ. 2528 ตั้งวิทยาเขตนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. พ.ศ. 2527 ตั้งวิทยาเขตเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
4. พ.ศ. 2529 ตั้งวิทยาเขตขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น
5. พ.ศ. 2529 ตั้งวิทยาเขตนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา
6. พ.ศ. 2548 ตั้งวิทยาเขตอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี
7. พ.ศ. 2530 ตั้งวิทยาเขตแพร่ จังหวัดแพร่
8. พ.ศ. 2530 ตั้งวิทยาเขตสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
9. พ.ศ. 2534 ตั้งวิทยาเขตพะเยา จังหวัดพะเยา
10. พ.ศ. 2535 ตั้งวิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส จังหวัดนครปฐม

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ข้อมูลจากคู่มือประกันคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กรุงเทพฯ: บริษัท 21 เซนจูรี, 2550), หน้า 3.

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นวิทยาลัยสงฆ์จำนวน 5 แห่ง ในจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

1. พ.ศ. 2540 ตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
2. พ.ศ. 2540 ตั้งวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
3. พ.ศ. 2541 ตั้งวิทยาลัยสงฆ์นครพนม
4. พ.ศ. 2541 ตั้งวิทยาลัยสงฆ์เลย
5. พ.ศ. 2548 ตั้งวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นสถาบันศูนย์สมทบอีก จำนวน 7 แห่ง ในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

1. พ.ศ. 2544 วิทยาลัยพุทธศาสนาดองกุก ชอนบอบ สาธารณรัฐเกาหลีใต้
2. พ.ศ. 2545 มหาปัญญาวิทยาลัย วัดถาวรราม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
3. พ.ศ. 2546 มหาวิทยาลัยสงฆ์จีนจุ สาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน)
4. พ.ศ. 2551 วิทยาลัยพุทธศาสนาสิงคโปร์
5. พ.ศ. 2550 สถาบันพระพุทธศาสนานานาชาติศรีลังกา
6. พ.ศ. 2551 ศูนย์การศึกษาพระอาจารย์พรหม
7. พ.ศ. 2551 สาขาวิชาสิกขา

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นโครงการขยายห้องเรียน จำนวน 12 แห่ง ดังนี้

1. พ.ศ. 2542 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดร้อยเอ็ด วัดสระทอง
2. พ.ศ. 2544 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดเพชรบูรณ์ วัดไพรสมณศักดิ์คาราม
3. พ.ศ. 2544 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดสิงห์บุรี วัดพิบูลทอง
4. พ.ศ. 2545 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดศรีสะเกษ วัดสระกำแพงใหญ่
5. พ.ศ. 2545 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดน่าน วัดพระธาตุแช่แห้ง
6. พ.ศ. 2545 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดปัตตานี วัดมุจลินทวาปีวิหาร
7. พ.ศ. 2546 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดสุราษฎร์ธานี วัดพัฒนาราม
8. พ.ศ. 2547 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดกาญจนบุรี วัดไชยชุมพลชนะสงคราม
9. พ.ศ. 2547 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดเชียงราย วัดพระแก้ว
10. พ.ศ. 2544 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดน่าน วัดบุญวาทย์วิหาร
11. พ.ศ. 2546 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดยะลา วัดโสธรวรวิหาร
12. พ.ศ. 2543 โครงการขยายห้องเรียนจังหวัดสุรินทร์ วัดพุทธบาทเขากระโดง

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค โดยตั้งเป็นหน่วยวิทยบริการ จำนวน 9 แห่ง ดังนี้

1. พ.ศ. 2548 หน่วยวิทยบริการวัดหงส์ประดิษฐาราม จังหวัดสงขลา
2. พ.ศ. 2549 หน่วยวิทยบริการวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี
3. พ.ศ. 2549 หน่วยวิทยบริการวัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร
4. พ.ศ. 2549 หน่วยวิทยบริการวัดอภิลิขิต จังหวัดมหาสารคาม
5. พ.ศ. 2551 หน่วยวิทยบริการวัดต้นสน จังหวัดเพชรบุรี
6. พ.ศ. 2551 หน่วยวิทยบริการวัดท่านา จังหวัดตาก
7. พ.ศ. 2551 หน่วยวิทยบริการวัดหนองขุนชาติ จังหวัดอุทัยธานี
8. พ.ศ. 2551 หน่วยวิทยบริการวัดชัยภูมิวนาราม จังหวัดชัยภูมิ
9. พ.ศ. 2552 หน่วยวิทยบริการวัดหมอนไม้ จังหวัดอุดรธานี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานครเปิดสอนในระดับปริญญาโท จำนวน 14 สาขาวิชา

1. สาขาวิชาภาษาบาลี
2. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับภิกษุและภิกษุณี
3. สาขาวิชาปรัชญา
4. สาขาวิชาธรรมนิเทศ
5. สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ
6. สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา
7. สาขาวิชามหายานศึกษา
8. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
9. สาขาวิชาบริหารการศึกษา
10. สาขาวิชาชีวิตและความตาย
11. สาขาวิชาสันสกฤต
12. สาขาวิชาพุทธศาสนาและศิลปะแห่งชีวิต
13. สาขาวิชาภาษาศาสตร์
14. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ในระดับปริญญาเอก 2 สาขาวิชา คือ

1. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
2. สาขาวิชาปรัชญา

หลักสูตรนานาชาติ 1 สาขา คือ สาขาวิชาพระพุทธศึกษา

ในระดับปริญญาโทดำเนินเปิดสอนในวิทยาเขตและวิทยาลัยสงฆ์ 6 ศูนย์ คือ

1. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เปิดสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
2. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา เปิดสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
3. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เปิดสาขาวิชาพระพุทธศาสนาและสาขาวิชาปรัชญา
4. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย จังหวัดอุบลราชธานี เปิดสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
5. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย จังหวัดสุรินทร์ เปิดสอนสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
6. ศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม เปิดสอนสาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา

การรับรองปริญญาบัตรและสถานะของมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2527 รัฐบาล สมัยของ ฯพณฯ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินการเสนอร่างพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะ ผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2527 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่ม 101 ตอนที่ 140 วันที่ 8 ตุลาคม 2527 หน้า 4-9¹

มีผลทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิแห่งปริญญา เช่นเดียวกับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับเดียวกันจากสถาบันการศึกษาอื่นๆที่รัฐให้การรับรอง

พ.ศ. 2534 มหาวิทยาลัยได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาที่วัดศรีสุทธาราม เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันใช้เป็นสถานที่ศึกษาของนิสิตปีที่ 1 - 4 ของคณะครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

พ.ศ. 2535 คณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน ได้ออกระเบียบคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์ว่าด้วยการจัดการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2535 โดยมหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล

พ.ศ. 2540 รัฐบาล โดย ฯพณฯ พล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ ได้เสนอให้รัฐสภาตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2540 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัย มีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัย ในกำกับของรัฐบาลและเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

สถานะของมหาวิทยาลัย

ปัญญา โลกสุมิ ปชฺโชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ปรัชญาของมหาวิทยาลัย

ศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
พัฒนาจิตใจและสังคม

ปณิธานของมหาวิทยาลัย

เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง
สำหรับพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์

¹ พัฒนาการพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 74.

วิสัยทัศน์

สร้างคนเก่งและดีอย่างมีสมรรถภาพ จัดการศึกษาและวิจัยอย่างมีคุณภาพ
บริการวิชาการอย่างมีคุณภาพ บริการอย่างมีประสิทธิภาพ

พันธกิจ

ผลิตบัณฑิต วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนา
บริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ระบบการศึกษา

หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี ระยะเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 4 ปี ไม่เกิน 6 ปี เป็นระบบทวิภาค (semester) ภาคเรียนละไม่ต่ำกว่า 16 สัปดาห์ หน่วยกิตสะสมไม่น้อยกว่า 140 หน่วยกิต เกรดเฉลี่ยสำเร็จการศึกษาตลอด 4 ปี 2.00 ขึ้นไป

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต¹

ก. หลักสูตร / โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (วิชาเอก – โท)

หมวดวิชา	จำนวนหน่วยกิต
1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	30
2. หมวดวิชาเฉพาะ	104
2.1 วิชาแกนพระพุทธศาสนา	30
2.2 วิชาเฉพาะด้าน	74
2.2.1 วิชาพระพุทธศาสนาประยุกต์	10
2.2.2 วิชาเอก	46
2.2.3 วิชาโท	18
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	6
รวม	140

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2550 (ฉบับที่ผ่านสภามหาวิทยาลัย).

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต¹

ข. หลักสูตร / โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกเดียว)

หมวดวิชา	จำนวนหน่วยกิต
1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	30
2. หมวดวิชาเฉพาะ	104
2.1 วิชาแกนพระพุทธศาสนา	30
2.2 วิชาเฉพาะด้าน	74
2.2.1 วิชาพระพุทธศาสนาประยุกต์	10
2.2.2 วิชาเฉพาะสาขา	64
3. หมวดวิชาเลือกเสรี	6
รวม	140

ค. หลักสูตร / โครงสร้างหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต ((คณะครุศาสตร์ หลักสูตร 5 ปี)²

หมวดวิชา	จำนวนหน่วยกิต
1. หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	30
2. หมวดวิชาวิชาชีพครู	50
3. หมวดวิชาเฉพาะด้าน	91
3.1 วิชาแกนพระพุทธศาสนา	40
3.2 วิชาแกนพระพุทธศาสนาประยุกต์	10
3.3 วิชาเฉพาะสาขา	51
4. หมวดวิชาเลือกเสรี	6
รวม	177

¹ อ้างแล้ว, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิตฯ.

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คู่มือหลักสูตรพระพุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ หลักสูตร 5 ปี (หลักสูตรใหม่ปีพุทธศักราช 2550). ไม่มีปรากฏหน้าพิมพ์.

การประเมินผล

กิจกรรมการเรียนการสอน มี

- บรรยาย / อภิปราย
- งานมอบหมาย / รายงาน
- จิตวิสัย (ความสนใจกิจกรรมเสริมหลักสูตร / พฤติกรรม)

สัดส่วนการประเมินผล (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

- วัดผลจากรายงาน / ความรับผิดชอบหน้าที่	10	คะแนน
- วัดผลจากงานมอบหมาย	10	คะแนน
- ทดสอบระหว่างภาค	20	คะแนน
- สอบปลายภาค	60	คะแนน

มาตรฐานการวัดผล

เกรด	A	คะแนน	90–100	ดีเยี่ยม
เกรด	B+	คะแนน	85–89	ดีมาก
เกรด	B	คะแนน	81–84	ดี
เกรด	C+	คะแนน	75–80	ค่อนข้างดี
เกรด	C	คะแนน	71–74	พอใช้
เกรด	D+	คะแนน	65–70	ค่อนข้างพอใช้
เกรด	D	คะแนน	60–64	อ่อน
เกรด	F	คะแนนตก ได้คะแนนต่ำกว่า 60		
เกรด	S	คะแนนผ่าน 60 คะแนนในรายวิชาที่ไม่นับหน่วยกิต		
เกรด	U	คะแนน ไม่ผ่าน 60 คะแนนในรายวิชาที่ไม่นับหน่วยกิต		
เกรด	I	ผลการเรียนคะแนนยังไม่สมบูรณ์ รอการแก้ไข		

คุณสมบัติของผู้เข้าศึกษา

ภาคการศึกษาปกติ

- ผู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายปรีดีสามัญ หรือ สายสามัญ หรือ
- ผู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 เทียบเท่า (ป.วช., กศ.น., ป.ช. 5)

ภาคการศึกษาพิเศษ / พระสังฆาธิการ / ครูสอนปรีดีธรรม

- เป็นผู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายสามัญหรือสายเทียบเท่า และ
- เป็นพระสังฆาธิการ ที่ได้รับแต่งตั้งมาแล้ว 3 ปี หรือ
- เป็นครูสอนปรีดีธรรม ที่ได้รับแต่งตั้งมาแล้ว 3 ปี
- สอบได้เปรียญธรรม 5 ประโยค

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

คำว่า บทบาท (Role) หมายถึง ภาระงาน ภารกิจ หน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ต้องปฏิบัติตนทั้งต่อตนเองและคนอื่น บทบาท เป็นการกระทำที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ การปฏิบัติงานตามหน้าที่ ในที่นี้ กำหนดให้อาจารย์หรือพุทธศาสนบัณฑิตมีบทบาทใน 4 ด้าน คือ บทบาทด้านการศึกษา สงเคราะห์ โดยมีส่วนร่วมในการเข้าสอน อบรม ให้การสนับสนุนด้วยปัจจัย วัตถุอุปกรณ์ ตั้งศูนย์สงเคราะห์ในด้านการเงิน การอบรม บทบาทด้านอบรมธรรมแก่เยาวชน โดยมีส่วนร่วมในการทำค่ายอบรมธรรม ทำโครงการค่ายคุณธรรม โครงการตอบปัญหาธรรมะ โครงการเข้าวัดฟังธรรมในวันพระ วันสำคัญทางศาสนา บทบาทในด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนา มีแห่เทียนพรรษา ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ ตั้งศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในชุมชน ตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีส่วนร่วมจัดทำศาลาพักร้อน สร้างบ่อน้ำ จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา จัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ สนับสนุนจัดลานวัด ลานธรรม ลานบันเทิง ธรรม

บทบาทเป็นสิ่งที่ทุกคนมี เป็นการแสดงออกโดยทางกายภาพและความคิดวางแผน เป็นการกระทำของบุคคลที่ต้องปฏิบัติตามตำแหน่งหน้าที่ในสังคม รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับและลักษณะต่าง ๆ เมื่อว่าโดยหลักการแล้ว บทบาทมี 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ บทบาทโดยธรรมชาติ ที่ต้องปฏิบัติต่อกันโดยสายเลือดบ้าง โดยภาระหน้าที่ที่ติดมาแต่กำเนิด เช่น พ่อแม่กับลูก หรือโดยอาชีพ เช่น ครูกับนักเรียน รัฐบาลกับพลเมือง ผู้แทนราษฎร (ส.ส.) กับระบบรัฐสภา สมณพราหมณ์กับบุคคลที่อยู่ครองเรือน และบทบาทที่สังคมแต่งตั้งให้ มอบหมายหรือกำหนดให้ โดยให้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์กรในระดับต่าง ๆ ให้เป็นกรรมการโดยตำแหน่งหรือโดยแต่งตั้งมีภารกิจ มี

หน้าที่รับผิดชอบนั้น ๆ เป็นระยะถาวรหรือชั่วคราว เช่น การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี
ผู้อำนวยการวิทยาลัย อธิการบดีมหาวิทยาลัย รวมทั้งบทบาทของพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ
เช่น เป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เป็นต้น

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร กล่าวว่า บทบาท คือการกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่
อยู่ในสถานภาพนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Linto ที่กล่าวว่า สถานภาพหรือตำแหน่งเป็น
ตัวกำหนดบทบาทให้แก่บุคคล สถานภาพ เป็นนามธรรม หมายถึงฐานะหรือตำแหน่ง ในขณะที่
ดอยส์ แอน เคราส์ กล่าวว่า บทบาทเป็นสิ่งที่เรารู้สึกได้และสังเกตได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจพิจารณา
ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Prescribed Role) เป็นบทบาทที่เกิดขึ้นจากความคาดหวังของ
ตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ในขณะที่เป็นประธานกลุ่ม เป็นสมาชิกในกลุ่ม เป็นต้น
2. บทบาทที่รับรู้จากตำแหน่ง (Subjective Role) เป็นบทบาทที่คนรับรู้จากตำแหน่งของ
ตนเองในขณะที่ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น เมื่อเป็นหัวหน้า แม่ พ่อ ครู เป็นต้น
3. บทบาทที่คนในสังคมกำหนดขึ้น (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บ่งบอกพฤติกรรมอัน
แน่ชัดของบุคคล เช่น ผู้หญิงต้องทำอะไรในฐานะแม่บ้าน ตำรวจต้องทำอะไรในฐานะเป็น
ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์¹

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการให้บริการ

มหาวิทยาลัยสงฆ์ได้กำหนดพันธกิจที่นอกเหนือจากการผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา
การส่งเสริมพระพุทธศาสนาและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแล้ว ก็ยังมีคำว่า การบริการวิชาการแก่สังคม
อีกด้วย โดยไม่ได้กำหนดว่าจะให้บริการในรูปแบบใด แต่ให้มีการบริการอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น
การที่ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการบริการวิชาการด้วยหลักสูตรที่เป็นสื่อสารสนเทศแก่เยาวชน
นักศึกษา นักเรียน ชุมชนผู้สูงอายุ ผู้ติดตามอ่านบทความทางวิชาการทางหนังสือพิมพ์ วารสาร ผู้รับฟัง
รายการธรรมะทางวิทยุ

การที่มหาวิทยาลัยกำหนดการบริการวิชาการเป็นพันธกิจไว้เบื้องต้นนั้น ตั้งอยู่บนฐานปฐม
พจน์ในการเผยแผ่ศาสนาของพระพุทธเจ้าที่ว่า

¹ พระมหาวิ ฐานวโร และคณะ, รายงานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพุทธศาสนบัตติในจังหวัด
พิษณุโลก, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.), 2550, หน้า 16.

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขเพื่อสังคม สงเคราะห์แก่ชนทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรมให้ไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด พร้อมทั้งอรรถ พหุญชนะ จงประกาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิง”¹

ปรัชญาในการเผยแพร่ด้วยคำต่าง ๆ ดังกล่าวมา มีผลให้มีหน่วยงานบริการวิชาการแก่สังคม เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งวิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียนฯ และ ศูนย์วิทยบริการต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยตั้งสำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม นอกจากนี้ยังมีส่วนธรรมนิเทศ สำนักงานหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่วนงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ

ผู้วิจัยมีแนวความคิดในเนื้อหา โดยจัดกำหนดกลุ่มประชากรที่รับบริการจากแหล่งเรียนรู้ เช่นห้องสมุดชุมชน จัดนิทรรศการตามโอกาสต่าง ๆ ด้านการแนะแนวอาชีพ เช่นว่าวัดเป็นสถานที่รองรับการฝึกอาชีพสำหรับแม่บ้าน มีการตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม ย้อมผ้า ทำอัฐฐาบริหารต่าง ๆ แล้ว จำหน่ายให้กับชุมชน ด้านจัดกิจกรรมทางศาสนา มีวันสำคัญทางศาสนา วันสำคัญของชาติ ที่เกี่ยวกับศาสนา เช่นว่าวันที่ 5 ธันวาคมหาราช วันที่ 12 สิงหาคมหาราชินี จะเห็นได้ว่า ทั้งอาณาจักร และพุทธจักร ร่วมกันแสดงพระบรมสาทิสลักษณ์ตามถนน ตามวัดต่าง ๆ ด้วยข้อความที่เป็นจะสร้างจิตสำนึกได้ดีมาก จัดกิจกรรมอะไรขึ้นมาก็เพื่อเฉลิมพระเกียรติทั้งนั้น แม้ปฏิบัติธรรมก็เฉลิมพระเกียรติ

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

เกี่ยวกับความพึงพอใจนี้ มีผู้ให้คำอธิบายความหมายอยู่หลายคน พอประมวลได้ ดังนี้

ไพบูลย์ ช่างเรียน ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นความต้องการทางร่างกาย มีความรุนแรงในตัวบุคคล ในการร่วมกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายเป็นผลทำให้เกิดความพึงพอใจแล้วจะรู้สึกต้องการความมั่นคง ปลอดภัยเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนอง ความต้องการทางร่างกายและความต้องการความมั่นคง แล้วบุคคลจะเกิดความผูกพันมากขึ้นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายว่า

¹ วิ.ม. (ไทย) 4/32/40

พอใจ หมายถึง สมใจ ชอบใจ เหมาะ

พึงใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ¹

ตามรายงานการวิจัย เรื่อง สังคมต่างวัฒนธรรม โดยพระครูสิทธิรัตนานุวัตร กล่าวไว้ว่า

1. ถ้าบุคคลหนึ่งได้มองเห็นช่องทางหรือโอกาสจะสามารถสนองแรงงูใจที่ตนมีอยู่แล้ว ก็จะทำให้ความพึงพอใจของเขาดีขึ้น หรืออยู่ในระดับสูง
2. ความพึงพอใจเป็นผลรวมของความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับระดับความชอบหรือไม่ชอบ ต่อสภาพต่าง ๆ เป็นผลของทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ความพึงพอใจในการทำงาน เป็นผลมาจากการปฏิบัติงานที่ดี และสำเร็จจนเกิดเป็นความภูมิใจ และได้ผลตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ตามที่หวังไว้
3. ความพึงพอใจในการทำงานเป็น ทัศนคติของบุคคล ที่มีต่อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตโดยทั่วไปที่ได้รับมา
4. ความพึงพอใจ ในงานคือระดับของความรู้สึกในทางบวกหรือในทางที่ดีของ พนักงานหรือลูกจ้างต่องาน
5. จากความคิดเห็นของนักวิชาการ ได้กล่าวถึงสิ่งที่สร้างความพึงพอใจสรุปได้ว่า ความ พึงพอใจจะทำให้บุคคลเกิดความสบายใจหรือสนองความต้องการทำให้เกิดความสุขเป็นผลดีต่อการปฏิบัติงาน
6. สมพงษ์ เกษมสิน ให้ความหมายว่า การที่บุคคลจะเกิดความพึงพอใจได้นั้น จะต้องมีการงูใจ ได้กล่าวถึงการงูใจว่า “ การงูใจเป็น การชักงูให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม โดยมีมูลเหตุความต้องการ 2 ประการ คือ ความต้องการทางร่างกายและความต้องการทางจิตใจ ”
7. ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ และความ รับผิดชอบนั้น ๆ ด้วยใจรัก มีความกระตือรือร้นใน การทำงานพยายามตั้งใจทำงานให้บรรลุ เป้าหมาย และมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความสุขกับงาน ที่ทำและมีความพอใจ เมื่องานนั้นได้ ผลประโยชน์ตอบแทน
8. ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ จากแนวคิดของมาสโลว์ (Maslow) สรุปได้ว่า ความ ต้องการพื้นฐานของมนุษย์แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้
 - 8.1 ความต้องการทางร่างกาย เป็นความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน. (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์, 2525) หน้า 577-8.

8.2 ความต้องการมั่นคงและปลอดภัย ได้แก่ ความต้องการมีความเป็นอยู่อย่างมั่นคงมีความปลอดภัยในร่างกายและทรัพย์สิน มีความมั่นคงในการทำงาน และมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

8.3 ความต้องการทางสังคม ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

8.4 ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง ได้แก่ ความภูมิใจ การได้รับความยกย่องจากบุคคลอื่น

8.5 ความต้องการความสำเร็จของตน เป็นความต้องการระดับสูงสุด เป็นความต้องการระดับสูง เป็นความต้องการที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จทุกอย่างตามความคิดของตน¹

9. ความรู้สึกพอใจในงานที่ทำและเต็มใจที่จะปฏิบัติงานนั้นให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร คนที่จะพอใจในงานที่ทำเมื่องานนั้นให้ผลประโยชน์ตอบแทนด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งสามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเขาได้

10. ความพึงพอใจว่า ความพึงพอใจคือความรู้สึกมีความสุข เมื่อได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ต้องการ หรือ แรงจูงใจ

การวัดความพึงพอใจ

ทฤษฎีนี้ ประถมสูตร ให้ความหมายว่า การวัดความพึงพอใจ เป็นเรื่องที่เปรียบเทียบได้กับความเข้าใจทั่ว ๆ ไป ซึ่งปกติจะวัดได้โดยการสอบถามจากบุคคลที่ต้องการ จะถาม มีเครื่องมือที่ต้องการจะใช้ในการวิจัยหลาย ๆ อย่าง อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีการวัดอยู่หลายแนวทางแต่การศึกษาความพึงพอใจอาจแยกตามแนวทางวัด ได้สองแนวคิดตามความคิดเห็นของ ซาลิชนิคส์ คริสเทนส์ กล่าวคือ

1. วัดได้โดยแยกออกเป็นองค์ประกอบ เช่น องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงาน การนิเทศงานเกี่ยวกับนายจ้าง

2. วัดจากสภาพทั้งหมดของแต่ละบุคคล เช่น ที่ทำงาน ที่บ้านและทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การศึกษาตามแนวทางนี้จะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ แต่ทำให้เกิดความยุ่งยากกับการที่จะวัดและเปรียบเทียบ¹

¹ พระครูสิริรัตนานุวัตร, รายงานการวิจัย เรื่อง “สังคมต่างวัฒนธรรมไทย-เวียดนาม, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, 2551), หน้า 7-8.

2.5 หลักธรรมของพุทธศาสนาเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

เนื่องด้วยผู้วิจัยได้สร้างหลักสูตรอบรมเพื่อบริการวิชาการแก่สังคมเรื่องมโนธรรมสำนึก ซึ่งประกอบสื่อชนิดภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว มีดนตรีประกอบแบ่งเป็นตอน จำนวน 8 ตอนด้วย ซึ่งแต่ละตอนนั้นได้นั้นเน้นหลักธรรมประจำตอนไว้ ดังนี้

- ตอนที่ 1 จิตสำนึก เน้นหลักธรรมเรื่อง มรรค 8
- ตอนที่ 2 จริยธรรมจากจิตสำนึก เน้นหลักธรรมเรื่อง กรรมเมตตสูตร
- ตอนที่ 3 สร้างจิตสำนึกจาก คำกลอน เน้นหลักสังคหวัตถุและพรหมวิหาร
- ตอนที่ 4 ลีลาชีวิต เน้นหลักธรรมเรื่อง ไตรลักษณ์
- ตอนที่ 5 รางวัลชีวิต เน้นหลักธรรมเรื่อง อธิปไตย
- ตอนที่ 6 สุนทรียชีวิต เน้นหลักธรรมเรื่อง โอวาทปาฏิโมกข์
- ตอนที่ 7 ความรู้อุปมาด้วยแสงสว่าง เน้นหลักธรรมเรื่อง ปัญญาศึกษา
- ตอนที่ 8 ความรู้จาก อีแร้ง ผ่านคำกลอน เน้นหลักธรรมเรื่อง ศีล และกรุณา

2.6 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 เอกสาร/ตำรา

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาฯ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
 อรรถกถาพระไตรปิฎก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์,
 2537.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

ณรงค์ ชื่นนรินทร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สื่อวิทยุกระจายเสียง. 2549
 บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. พิมพ์ที่
 B&B Publishing, กรุงเทพมหานคร, 2542.

¹ พระครูสิริรัตนานุวัตรและคณะ, รายงานวิจัย เรื่อง “ความคาดหวังของอาจารย์และนิสิตต่อการเรียนการสอนรายวิชา ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช), 2552, หน้า 23-24.

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550-2551

แผนปฏิบัติการประจำปีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550-2551

แผนปฏิบัติการประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2550-2551

รายงานปฏิบัติงานประจำปีของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิชณุโลก พ.ศ. 2550-2551

รายงานปฏิบัติงานประจำปีของวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช พ.ศ. 2550-2551

2.6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาทวีฐานวโร รายงานวิจัยเรื่อง “บทบาทพุทธศาสนบัณฑิตในจังหวัดพิษณุโลก” สถาบันวิทยาลัยพุทธศาสตร์, 2549.

พระครูสิริรัตนานุวัตร รายงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเนื้อหาและวิธีการสอนวิชาตรรกศาสตร์เบื้องต้นรายวิชาพื้นฐานสำหรับนิสิต” สถาบันวิทยาลัยพุทธศาสตร์, 2550.

พระครูสิริรัตนานุวัตร รายงานวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจและความต้องการในการเรียนการสอนวิชาปรัชญาอินเดียและปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่” วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, ปี 2551

2.7 กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของตัวแปรอิสระเป็นสถานภาพชีวิต ช่วงอายุ และระดับการศึกษา ส่วนตัวแปรตาม กำหนดเอาเนื้อหา 4 ด้าน กล่าวคือ บทบาทด้านการสร้างแหล่งเรียนรู้ ด้านแนะแนวอาชีพ ด้านจัดกิจกรรมทางศาสนาเชิงวิชาการ และด้านแนะแนวตามเศรษฐกิจพอเพียง ตามผังมโนทัศน์ ดังนี้

